

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

REVIEW OF THE FACULTY OF DIVINITY

Yıl/Year: 20

Sayı/Number: 2

ELAZIĞ - 2015

**HALK KÜLTÜRÜNDE ZİYARET OLGUSU ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR
İNCELEME
-Harput Çevre Köyleri Örneği-**

Emrah YAVUZ*

Öz

Harput çevre köylerinde kutsiyet atfedilen mekânların ve bunlarla ilgili çeşitli inanç ve uygulamaların tespitinin yapıldığı bu çalışmada halk dindarlığının önemli bir boyutunu oluşturan ziyaret fenomeni din sosyolojisinin bilimsel yöntemleri ışığında incelenmeye çalışılmıştır. Kutsalın bir tezahür biçimi olarak ortaya çıkan ziyaret fenomeni insanlık tarihi boyunca değişik formlar altında yaşanmıştır. Ziyaret fenomeni, ülkemizin hemen her yöresinde yaygın olarak karşımıza çıkan bir olgu olması hasebiyle önem arz eden bir konudur.

Anahtar Kelimeler: Ziyaret Yerleri, Ziyaret Fenomeni, Yatır, Halk Dini, Harput.

**A Sociological Review on the Sacred Site Cases in Folk Culture
-Case of Villages in the Harput Region-**

Abstract

This paper deals with the sites around Harput that are ascribed as sacred by the people, and the various beliefs and practices related to these sites and studies the sacred sites phenomenon, which constitutes a significant part of folkloric religion, with the scientific methods of religion sociology. The shrine phenomenon is a manifestation of the holy and it has existed in varying shapes throughout the history of mankind. Being a common case which is found in almost all parts of our country, the case of sacred sites is a matter of significance.

Key Words: Sacred Sites, Shrine Phenomenon, Grave, Folk Religion, Harput.

* Bu çalışma "Harput Halk Kültüründe Ziyaret ve Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar" adlı Yüksek Lisans Tezinden Türetilmiştir.
Dr., MEB, e-mail: emrahjavuz23@hotmail.com

Giriş

Esasen Harput ve ziyaret yerleri ile ilgili çalışmalara bakıldığında zengin bir literatüre rastlamak mümkündür. Ancak bu literatür incelendiğinde ziyaret yerleri adı altında daha çok Harput'ta yaşayan din alimlerine veya Harput'ta şehit olan kişilere ait bilgilerin verildiği çalışmalar olduğu gözlenmiştir. Harput çevre köylerindeki halk kültürü unsurlarını olduğu gibi tespit etmeyi, kayıt altına alıp yok olmasını engellemeyi ve gelecek kuşaklara bu kültür birikimini aktarmayı amaçlayan bu çalışma, Harput çevre köylerindeki ziyarete konu olan ve kutsal özünde barındırdığına inanılan su, taş, ağaç ve tepe gibi kutsal mekânları konu edinmesi yönüyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Ziyaret fenomenini, kutsallık atfedilen mekânlara gitmek şeklinde tanımladığımızda bu durumu İslam dinindeki en önemli kutsal mekân olarak kabul edilen Kâbe'nin ziyaret edilmesi ile örneklendirmek mümkündür. Ziyaretler dinin ve kültürün etkisiyle çeşitli amaçlarla yapılan, zamanla kendine has bir takım usulleri içinde barındıran ve geçerliliğini daimi olarak koruyan bir halk inancı formunda toplumumuzda varlığını sürdürmektedir. Ziyaret fenomeni ile anlatılmak istenilen; örneklem alanımızda sıkça karşılaştığımız haliyle yatır, türbe, ziyaret, dede mezarı gibi çeşitli isimlerle anılan ve çoğunlukla kendilerine baba, şehit, evliya, seyyid, şeyh, dede gibi türlü isim ve sıfatlar verilerek kendilerinde mânevî gücün bulunduğu inanılan kişilerin yattıkları kabul edilen yerlere, özellikle aciz kalınan durumlarda ihtiyaçların giderilmesi amacıyla yapılan ziyaretler ve bu çerçevede oluşmuş bulunan inanç ve uygulamalardır.¹

Ziyaret yeri denince, sadece kendilerinde kutsal bir gücün bulunduğu inanılan kişilerin mezarları veya türbeleri akla gelmemelidir; zira kutsal bilinen bir takım taş, ağaç, göl, kaya ve dağ gibi mekânlar da ziyaret yeri kategorisine dâhil edilmektedir.² Ülkemiz toplumunun dini-sosyal hayatının önemli ve ayrılmaz bir realitesini oluşturan ziyaret fenomeninin ve ziyaret yerleri etrafında oluşan inanç ve uygulamaların incelenmesinin Türk toplumunun dini hayatını farklı yönleriyle anlayabilmek için önemli ve gerekli olduğu kanaatindeyiz. Harput ve çevresindeki ziyaret yerlerinden hareketle, toplumumuzda yaşanan halk dindarlığını daha yakından tanımak çalışmamızın ana amacını oluşturmaktadır. Harput ve çevresindeki ziyaret ve

¹ Ünver Günay ve diğerleri, *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Ankara, 1996, s. 10.

² Harun Güngör ve diğerleri, *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilim Araştırması -Kayseri Örneği-*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2001, s. 10.

ziyaret yerlerini konu edinen çalışmamızda, saha araştırması bağlamında, yerinde gözlem ve mülakat gibi tekniklerin yardımıyla elde ettiğimiz verileri objektif bir yaklaşımla yorumlamaya gayret ettik.

1. Ziyaret Olgusunun Tarihi Ve Kültürel Arka Planı

Genel olarak ülkemizde, özel olarak ise araştırma sahamızda karşımıza çıkan ve kutsiyet atfedilerek ziyaret edilen, bu arada haklarında birçok menkıbe anlatılan ve birçoklarının tarihi şahsiyetleri hakkında bilgi sahibi olamadığımız "şehitler, veliler, evliyalar, babalar, dedeler ile bir takım su, ağaç, taş ve tepe" gibi unsurları kapsayan "ziyaret olgusu" kökleri Türklerin dini tarihine kadar uzanan dini sosyal bir fenomendir.³ Araştırma alanımızda hatta günümüz Türk dünyasında ziyaret fenomeni adı altında teşekkül eden inanç, uygulama ve menseklerin temelini İslamiyet öncesi Türk inançlarına kadar uzandığını söylemek mümkündür. Araştırma konumuzdaki türbe ve mezar ziyaretiyle beraber ziyarete konu olan dağ, tepe, taş, kaya, su kaynakları vb. yaygın kutsallar Türklerin eski ve köklü inançlarından biri olan "Atalar Kültü" ve "Yer-Sub" inançları arasında kısmi de olsa bir bağ bulunmaktadır.

Bilindiği gibi Türkler Müslüman olmadan önce çeşitli vesilelerle temasta buldukları kültür çevrelerinde, Şamanizm, Budizm, Zerdüştlük, Maniheizm gibi birbirinden farklı dinlerden etkilenmişlerdir.⁴ Gayet tabiidir ki bir önceki din, yenisinin gelmesiyle tamamen ortadan kaybolmamış, çoğu defa kendini yeni dinin kalıplarına uydurarak varlığını sürdürmüştür. Ziyaret amacıyla gidilen türbelerin, Türk kültüründeki karşılığı "Bark"tır. Yine Orhun kitabelerinde "Iduk" sıfatı ile anılan yerler vardır ki bununla anlatılmak istenen "yerlerin kutsallığı"dır. Ayrıca, yaygın kutsal alanlar olarak "Iduk Yer-Sub"lardan söz edilmektedir. Her dağın, kutlu pınarın, kutlu ağaç ve kayaların "izi"lerinin yani sahiplerinin bulunduğu inanılması ve bunlara kurbanlar sunulması ile örneklem alanımızda sıkça karşılaştığımız "dilek ağacı" ve "delikli taştan geçilmesi" şeklindeki uygulamalar arasında bir paralellik olduğunu söyleyebiliriz. Taşlarla ilgili inançların köklerini de Orta Asya'daki Eski Türk inançlarına kadar götürmek mümkündür. "Yada" yahut "Yad Taşı"

³ Y. Mustafa Keskin, (2004). "Gelenek ve Modernlik İlişkisi Bağlamında Türkiye'de Ziyaret Olgusuna Bir Bakış (Keçeci Baba Örneği)", *Dini Araştırmalar*, 2004, c. VI, Sayı:18, Ocak-Nisan, s. 90-91.

⁴ Ocak, *Menakibnameler*, s. 10-11.

olarak bilinen yağmur taşı inancı ve uygulamaları bunun örnekleridir.⁵ Türklerin İslâm'dan önceki inanç sistemi içinde yer alan Atalar Kültü, İslâmiyet'le birlikte türbe, yatır, dede mezarı vb. formlarla kutsal mekân anlayışına dönüşmüştür.⁶

Bu tür örnekler, özellikle araştırma sahamızda ve genel olarak ülkemizde bugün gözlenen ziyaret fenomeninin ilk izlerinin Türk din tarihinin ve kültürünün eski dönemlerine kadar uzandığını bize göstermektedir.

2. Ziyaret Fenomeninin Yapısal Ve Fonksiyonel Analizi

Kutsal Türkçe'de "güçlü bir dini saygı uyandıran ve uyandırması gereken, kutsi, mukaddes, tapınılacak ve yolunda can verilecek derecede sevilen, Tanrısal olan gibi anlamlara gelir. Kutsallık ise, menşei ve özü itibarıyla gizemli ve tabiatüstü güçle olan teması sebebiyle bir kısım eşyaya, bazı insanlara, hayvanlara, bazı yerlere, olay ve faaliyetlere atfedilen üstünlük veya meziyettir".⁷ Kutsalı özünde barındırdığına inanılan kutsal nesne kavramı insanoğlunun zihni dünyasında son derece önemli bir yer tutmaktadır. Psiko-sosyal bir varlık olan insanoğlu sosyal ihtiyaçlarını kimi durumda bu kutsallarla karşılamaya çalışmıştır. Kutsalla ilişkiye geçerken de etrafındaki nesnelere kutsallık atfederek bu durumu somutlaştırmıştır. Ziyaret fenomeninin özü insanoğlundaki kutsala ulaşma ve kutsalı yaşama isteğidir.

Kutsal nesnelere, bu özelliklerini Tanrı'nın tezahür etmesinden almaktadırlar. Başka bir ifade ile kutsalın tezahürü ile anlatılmak istenen kutsalın etrafımızdaki nesnelere içinde açığa çıkmasıdır. Kutsal taş, kutsal ağaç, taş veya ağaç olarak tapınma nesnesi değildir. Onlar artık ne taş, ne de ağaçtır, onlar kutsal olanı açığa çıkarmaktadır.⁸ Doğada bulunan her taş, mezar veya ağaç başlı başına ziyarete konu olma özelliği taşımamaktadır. Yine İslam dünyasında çeşitli yer ve zamanlarda yaşamış her veli kült konusu olmuş değerlerdir. Kült konusu velilerin, ait oldukları toplumda dinin veya ahlaki değerlerinin tamamının yahut bir kısmının temsilcisi olduğuna inanılır.⁹ İlk bakışta bize sıradan taşlar, kayalar, ağaçlar, sular, tepeler gibi görünen

⁵ Hikmet Tanyu, *Türklerde Taşlarla İlgili İnançlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1987, s. 182.

⁶ Harun Güngör, "Türkler'de Kutsal Mekan Anlayışı (Kayseri Örneği)", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 1990, Sayı: 43, s. 40.

⁷ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, c. II, Ankara, 1988, s.939.

⁸ Mircea Eliade, *Kutsal ve Dindışı*, çev. M. Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara, 1991, s.IX-XI.

⁹ Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakibnameler*, Türk Tarih Kurum Basımevi, Ankara, 1997, s. 7.

şeylerin ziyarete konu olması kutsal gücün onlarda tezahür ettiğinin kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu durumda, yapısal bakımdan ziyaret fenomenini, kutsalın bir tür tezahür ve yaşanış biçimi olarak tanımlayabiliriz.¹⁰ Kutsalın karakteristik özelliklerinden biri onun hem cezbedici hem de korkutucu olmasıdır. İçinde barındırdığına inanılan kutsal gücü sayesinde çeşitli istek ve amaçlarla insanları kendisine çeken ziyaret fenomeni, ziyaret esnasında uyulması gereken kendine has usullere zıt olan ve saygısızlık şeklinde fiil ve davranışlar da bulunulduğu takdirde korkulan bir güç olarak kendini göstermektedir. Kutsalın yapısal bakımdan önemli diğer bir karakteristiği de onun sirayet edici özelliğidir. Ziyaret yerlerindeki kişilerin ellerini vücutlarının ağrıyan yerlerine sürmeleri, ziyaret yerlerinde bulunan suların şifa niyetiyle içmeleri, toprağından yemeleri, mezar üzerinde bulunan örtüyü öpmeleri, kutsal gücü olduğuna inanılan delikli taşın arasından geçmeleri veya dilek taşı adı verilen bir kaya parçasına taş yapıştırmaları ve her bir ritüele farklı anlam yüklemeye şeklindeki davranışları kutsiyetle yakından temas yoluyla sirayet amacına yönelik sembolik ritüel eylemler olarak değerlendirilebilir.¹¹

Ziyaret fenomeninin bir diğer boyutu ise onun toplumsal hayatla fonksiyonel bir biçimde bütünleşmesidir. Başvurulan ziyaret yerleri doğum, evlenme, ölüm, kuraklık ve hastalıklar gibi hayatın kritik aşamaları için bazen bir sığınak, bazen ümit kapısı ve hatta birçok durumlarda son bir çaredir. Bu fonksiyonel bütünleşmeden anlaşılıyor ki, ziyaret fenomeni, halk dindarlığı düzeyinde toplumun dini ve sosyal yaşantısı ile iç içe bir hal almıştır.¹² Kutsalla yoğun bir şekilde temas kurulan mekânlarda insanoğlu kendisini daha güvende ve daha huzurlu hissetmektedir. Bununla birlikte ziyaret yerlerinde bulunan zatlara, yöre halkı tarafından kendilerini koruyan manevi güçler olarak görülmekte ve ruhi bunalım geçiren pek çok insan için vazgeçilmez psikolojik tatmin merkezleri olmaktadır. Ziyaret fenomeninin bir diğer fonksiyonu ise bir bakıma toplumda sosyal yardımlaşmayı, dayanışmayı ve paylaşma ruhunu pekiştirmesidir.

Türkçemizde birini veya bir yeri görmeye gitmek anlamına gelen "ziyaret" kelimesi Arapça'da "ziyaret" kelimesinden gelmekte olup, yine Arapça'da aynı kökten "zevr" sözcüğü hem ziyaret etmek, hem de ziyaret eden manasına gelmektedir.¹³ Halk dindarlığının önemli bir vechesi olarak

¹⁰ Güngör vd. *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Dinbilim Araştırması*, s.104-105.

¹¹ Günay vd. *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret*, s. 104.

¹² Güngör vd. *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilim Araştırması*, s.105.

¹³ M. Yaşar Kandemir, "Ziyaret", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1986, c. XIII, s. 621.

kendini gösteren ziyaret fenomeni; kendilerinde beşer üstü ve manevi güçlerin bulunduğu inanılan mezarların, türbelerin ağaçların, taşların, tepelerin çeşitli amaç ve usullerle ziyaret edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.¹⁴ İnsanları bu mekânlara getiren kişinin kutsalla bir takım ritüeller aracılığıyla temasa geçilmesi halinde faydalanacağına olan inancının yanı sıra maddi-manevi ihtiyaç ve beklentilerini karşılama zorunluluğu ve imkânsızlığıdır. Maddi-manevi ihtiyaç şeklinde bir ayırım yapmamızın nedeni ziyaret fenomenini, sosyoekonomik ve sosyokültürel şartların etkisiyle oluşan ihtiyaç ve beklentiler derekesine indirgemenin ve bu konudaki ihtiyaçların karşılanması halinde bu ziyaretlerin ortadan kalkacağını düşünmenin hatalı bir yaklaşım olacağını düşünmemizdir. Zira örneklem bölgemizde ziyarette bulunan kişiler arasında eğitim ve gelir düzeyi yüksek olanlara da rastlanılmıştır.

Öte yandan ziyaret yerlerindeki inanç ve uygulamalar, dini geleneğin yanı sıra onun içinde hayatiyet bulunduğu sosyokültürel durum ve şartlara göre değişiklik ve çeşitlenme ile karakterize olmaktadır. Araştırmamız ziyaret fenomeninin, modernleşme ve şehirleşme sürecinin hızlanmasına paralel olarak, insanların beklentilerine karşılık bulmak amacıyla ritüellerde bir takım değişikliklere uğradığını ortaya koymaktadır. Öyle ki, araştırmamıza konu olan ve sıtma, sarılık vb. hastalıklar için gidilen ziyaret yerleri, günümüzde tıbbın ilerlemesine paralel olarak ziyarete konu olmaktan hemen hemen çıkarken, diğer taraftan hızlı değişim sonucu ortaya çıkan ve tıbbın genelde aciz kaldığı psikolojik hastalıkların tedavisi için gidilen ziyaret yerleri giderek artan bir dinamizm çerçevesinde ziyarete konu olmaya devam etmektedir. Zira bir ritüeldeki işlevsel değişim veya kayboluş sosyokültürel yaşamdaki dönüşümün karakteristiği hakkında fikir sahibi olmamıza imkan sağlamaktadır. Yine bir iş sahibi olma, aile huzurunun sağlanması veya sınavları kazanabilme amacıyla ziyaret yerlerine gidilmesi yaşanan değişimin ziyaret fenomeni üzerindeki etkisine örnektir.

3. Harput'un Çevresindeki Ziyaret Yerleri

3.1. Güneyçayırı Köyü

a. Muzdafır (Muzaffer) Baba Ziyareti

Güneyçayırı'nda halk arasında "Cuma Bağları" diye bilinen ve topografya haritalarında "Yumurta Tepesi" adı verilen mevkide halk arasında Muzdafır (Muzaffer) Baba Tepesi adında sembolleştirilen bir alıç ağacı

¹⁴ Günay vd. *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret*, s. 104.

bulunmaktadır. Buraya çocuğu olmayanlar veya olup da kalmayanlar yani çocukları kısa süre içerisinde vefat eden insanlar gelir ve bu mevkide iki rekât nafilâ namazı kılıp Allah Teâla'ya dileğinin gerçekleşmesi için dua ederler. Dileği gerçekleştikten sonra da çocuğuyla birlikte yukarıda adı geçen tepedeki alıç ağacının altında kurban kesip Allah'a hamd ile dua ederler. Mevlit okutur ve kurban etini sadaka olarak dağıtırlar. Yine bu ziyaretin ardından çocuk sahibi olan insanlar çocuğuna kız olursa Müzeyyen erkek olursa Muzaffer ismini verir. Takriben 35-40 yıl önce Elazığ Emniyet Teşkilatında görev yapan Ordu'lu bir polis memurunun bu yeri ziyarete geldiği ve ziyaretinin ardından kısa bir süre sonra bir erkek çocuğu sahibi olduğu çocuğun adını da Muzaffer koyduğu rivayet edilmektedir.¹⁵

b. Kırklar Mezarlığı

Güneyçayırı'na kavuşmadan Suludereyi geçtikten sonra yolun güneydoğu tarafında "Köle Hasan mevkiinde Şavaklı Süleyman Dikmenin evinin önünde kırk basması ve müzmin hastalıklar için gidilen etrafı demirle çevrili bir mezar bulunmaktadır. Daha önceleri mezarlığa yakın olan ancak sonraları kanalizasyonla Süleyman Dikmenin evine getirilen ve Kırklar Suyu adı verilen çeşmeden getirdikleri su ile evin banyosunda anne ve çocuk burada yıkatılır. Bu işleme yörede "Kırk Çıkartma" adı verilir. Bu uygulama yapılırken kırk basmasını diye anne ve çocuğun birbirlerini görmemesine dikkat edilir. Sonrasında da çocuğun elbisesinden bir parça buraya bırakılır.¹⁶ Bundan maksat, çocukla birlikte gelen hastalığın buraya bırakılıp, sıhhatli bir şekilde dönülmesine olan inançtır.

3.2. Sarbük (Kürdemlik) Köyü

a. Tan Pınarı (Kaniye Tan-Kani-i Tan)

Sarbük Köyü'nün merkezinde mevcut olan ve yazın soğuk, kışın ılık olma özelliği taşıyan bir kaynak suyu mahiyetindedir. Bu su, sıtma hastalığı başta olmak üzere her türlü hastalığa şifa olması niyetiyle içilir ve bununla yıkanılır.

¹⁵ Nuran Yıldırım, 57 Yaşında Okur-Yazar değil, Ev Hanımı.

¹⁶ Süleyman Dikmen; (Kırklar mezarlığında bulunan evin sahibi), (Şavak Köylerinden Titenikli), 48 Yaşında, Okur-yazar, Çiftçi.

b. Dilek Ağacı

Daha önceleri Tan Pınarı adı verilen suyun hemen yanı başında bulunan dardağan ağacı ziyaret ağacı olarak ziyaret edilip bez bağlanırken günümüzde ise coşkun su sebebiyle bulunduğu yerden sökülüp başka mahalle götürülen ağacın yerinde sonradan yetişen badem ağacı ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler, çeşitli dilekleri için ağaca çaput, bez vs. bağlamaktadırlar. Ağaca zarar verilmediği gibi zarar verenin başından kötü bir şey geçeceğine inanılır.¹⁷

c. Ziyaret Tepesi

Sarıbük'e bağlı Yenigün (Adedi) mezarısıyla Sarıbük arasında muhtemelen "Korugan"dan bozulma "Kurkan Dağı" mevkiinde "Ziyaret Tepesi" adı verilen yerde taş ile çevrili birkaç küme halinde meşe ağacı bulunmaktadır. Buraya her türlü hastalık için gelinir, kurban kesilir ve yatıya kalınır. Mum yakma ve bez bağlama gibi uygulamalar ise yoktur.

d. Ziyaret Tepesi

Sarıbük Köyü merkezinde mevcut ve "Ziyaret Tepesi" adı verilen mevkide bir meşe ağacı ve kurban kesmeye uygun bir şekilde iki adet demir mevcuttur. Genellikle Perşembe ve Cuma günleri olmak üzere her türlü amaç için buraya gidilir. Kurban burada kesilir ve dağıtılır, ayrıca mum yakılır. Anlatılana göre, Adedi (Yenigün) mezarından Yümrü Polat'ın babası Şevket Polat bu ağacı kesmeye çalışırken baltayla ayağını yaralamıştır. Bu da, halk arasında buranın bir ziyaret yeri olduğu inancını kuvvetlendirmiştir.¹⁸

3.3. Sugözü Köyü

a. Delik Taş

Ulukent (Hüseyinik)den Sugözüne giden yolun sol tarafında bir tepenin üzerinde "Deliktaş" adı verilen yerde bir büyük diğeri de ondan 15-20 metre altta daha küçük iki adet delikli taş mevcuttur. Buraya, çocuğu oğmayan (yani gelişmeyen), çelimsiz, cılız (zayıf) olanlar veya çocuğu olup da kalmayanlar, yani kısa süre içerisinde vefat edenlerle çocuğu boğmaca hastalığına yakalanan anne babalar çocuğunu getirir. Buraya getirilen çocuklar bu deliklerden üç kez geçirilir ve sonrasında annesi tarafından buraya bırakılarak gidilir. Şayet çocuk ağlarsa yaşayacağına, aksi takdirde çok

¹⁷ Süleyman Tunç, 63 Yaşında, Okur-Yazar değil, Çiftçi.

¹⁸ Yümrü Polat, 51 Yaşında, Üniversite Mezunu, Öğretmen-Avukat.

fazla yaşamadan öleceğine inanılır. Yine yapılan uygulamalar arasında çocuğun elbisesinden bir parçayı buraya bırakma, mum yakma, bozuk para atma gibi uygulamalar da görülmüştür.¹⁹

b. Dilek Ağacı

Deliktaş mevkii adı verilen yerde küçük ebatta olan delikli taşın hemen yanı başında bulunan ve ziyaretçilerin dileklerinin gerçekleşmesi amacıyla çaput, bez ve yazma bağladıkları bir dardağan ağacıdır.

c. Uçuk Pınarı

Sugözüne bağlı "Yedigöz" mezarında uçuk pınarı adı verilen mevkide taşın içinden gelen bir su bulunmaktadır. Buraya halk arasında göz tutması, arpacık, (it dirseği) diye bilenen göz hastalığına maruz kalan insanlar gelir, bu suyla gözlerini yıkayarak şifa bulacağına inanırlar.²⁰

3.4. Ulukent (Hüseynik) Köyü

a. Seyyid Kasım Türbesi

Türbesi Ulukent (Hüseynik)'in kuzeyinde bulunan eski Ulukent mezarlığının alt tarafındadır. Türbe duvarında yazılı olan kitabeye göre, doğumu miladi 1296 olup, miladi 1395'de vefat etmiştir. Harput'un fethinde şehit olduğuna inanılan Seyyid Kasım'ın Peygamber Efendimizin 7. kuşaktan torunu olduğu tahmin edilir. Seyyid Kasım'ın kendisi hariç üç tane kardeşi vardır. Bunlar Seydiyye, Hasan Baba ve Osman Baba'dır. Bunlardan Hasan ve Osman Baba Harput'ta vefat etmiştir. Rivayete göre, bacası Seydiyye hanımın kâfirlerden kaçarken tam sıkıştırıldığı esnada türbenin güneyinde alt tarafında bulunan çeşmenin yanında bir duman içerisinde kaybolduğuna inanılır. Halk arasında "Gugulu Baba" olarak da bilinen Seyyid Kasım türbesine kulak iltihaplanması ve baş ağrısı gibi hastalıklara maruz kalan insanlar gelir ve burada bu zatın yüzü suyu hürmetine Allah-u Teâla'dan hastalıkları için şifa isterler. İnanişe göre, şifa bulmak için buraya üç Çarşamba üst üste gelinmesi gerekir. Söz konusu amaçlarla ziyarete gelen kişilerin türbeden her bir kulağına aşağıda belirteceğimiz bir dua üç kez okunur sonrasında ise "Guggulu gui" ve "Ya Rabbi şifa Senden sebep benden" gibi sözler söyler. Türbeye tesbih veya seccâde bırakıldığı gibi çocukların elbiselerinden parçalar da bırakılır.

¹⁹ Salih Sanaç, 84 Yaşında, Okur-yazar, Emekli.

²⁰ Fethiye Yalçındağ, 78 Yaşında, Okur-yazar değil, Ev Hanımı.

Türbedarın Okuduğu Dua:

"Allahümme Rabben'nâsi müzhibe'l be'si işfi ente'ş şafi la şafi illâ ente sifâen la yuğadiru sekâmen"

Meâli (Anlamı):

"Ey insanların Rabbi ve bütün ıstırapları gideren yüce Allahım! Senden başka şifa verecek yoktur; yalnız sen şifa verirsin. Ona öyle bir şifa ver ki üzerinde hastalığın en ufak izi bile kalmasin."²¹

b. Seydiyye Hanım Çeşmesi (Şifalı su)

Seyyid Kasım Türbesinin alt tarafında bulunan ve "Seydiyye Hanım Çeşmesi" veya halk arasında çamaşırhane olarak da isimlendirilen aynı zamanda şifalı olduğuna inanılan bir su bulunmaktadır. Bu su tatlı su mahiyetinde olup, berrak ve soğuktur. 1/8'inin zezem olduğuna inanılır ve bu sudan şifa bulma niyetiyle kible cihetine yönelerek besmeleyle birlikte üç avuç olmak üzere içilir. Ayrıca bu suyun iç sıkıntıları giderdiğine ve yatalak durumda olan hastanın ölüm anında canını rahat teslim etmesine faydasının dokunacağına inanılır. Rivayete göre; Ulukent'te yaşayan ve Hançerligil lakabıyla anılan Rıza isimli şahsın gözünün şiddetli bir şekilde ağrması sonrasında Seyyid Kasım bu şahsın rüyasına gelerek bu sudan üç avuç içmesini söylemiş ve bunun üzerine bu kişi adı geçen sudan üç avuç içtikten kısa bir süre sonra şifa bulmuştur.²²

c. Dilek Taşı

Yukarıda adı geçen Seydiyye Hanım çeşmesinin iç tarafında büyük iki parçalı beyaz taş bulunmaktadır. Buraya gelen ziyaretçiler "Dilek Taşı" adı verilen bu taşı ziyaret eder ve bir dilek tutarak taş yapıştırmaya çalışırlar. Eğer taş yapışırsa dileklerinin gerçekleşeceğine aksi takdirde gerçekleşmeyeceğine inanırlar.²³

3.5. Gümüşbağlar (Mürüdü) Köyü

a. Sarılık Ocağı (Sarılık Suyu)

Elazığ istikâmetinden Pertek'e doğru giderken, Pertek yolu üzerinde yolun sağ tarafında Mürüdü köyü sınırları içerisinde mimari özelliği olmayan ve "Sarılık Ocağı" veya "Sarılık Suyu" diye bilinen bir çeşme bulunmaktadır. Bu

²¹ Fethiye Kahraman, 52 Yaşında, Okur-yazar değil, Türbedar.

²² Fethiye Kahraman, 52 Yaşında, Okur-yazar değil, Türbedar.

²³ Zekiye Küçük, 33 Yaşında, Okur-yazar, Ev hanımı.

suyun tıp dilinde "Hepatit" halk arasında ise "Sarılık" diye bilinen hastalığa iyi geldiğine inanılır. Nihat Çınar'dan nakledilen bilgiye göre, günümüzden yaklaşık 200 sene önce zamanın seyyah dervişlerinden biri bu kişinin dedesinin babası olan ve Burhan Ağa namıyla bilinen kişiye adı geçen bu suya okuyarak: "Senin tasarrufuna verdik, sarılık hastalığına müptela olanlara içiresin seklinde söylemiştir" Bu kişi de suya 1 Fatıha ve 3 İhlas ve Ayete'l-Kürsi okuyarak hastalara içirmiştir. Burhan Ağa'nın vefatından sonra ise, bu soydan gelenler aynı işlemi devam ettire gelmiştir. İnanca göre okunmadan içilen sudan şifa bulunmaz.²⁴ Buraya gelen ziyaretçiler sarılık olan hastalarının elbiselerinden bir parçayı suyun yanı başında bulunan ceviz ağacına bağlar, hastalarına bu sudan içirir ve suyla yıkarlar. Önceleri çevre illerden dahi buraya ziyaret amaçlı gelirken günümüzde pek fazla rağbet görmemektedir.

3.6. Kaplıkaya Köyü

a. Ziyaret Suyu

Kaplıkaya Köyü'nün Ebiloğlu (eqop) mezrasında Ebiloğlu caminin alt tarafında taşın altından gelen ve "Ziyaret Suyu" adı verilen tatlı bir su bulunmaktadır. Her türlü hastalık için buraya gelen ziyaretçiler şifa olduğuna inanılan bu suyla yıkanır ve bu sudan içerler.²⁵

b. Bacı Kardeş

Kaplıkaya Köyü'ne bağlı Direkli Dağı yakınlarında köye kavuşmadan yolun sağ tarafında, dağın eteğinde birbirine yaslanmış gibi duran iki kaya parçasına halk iki kardeş yakıştırmayı yapmıştır. Anlatılanlara göre, biri kız, diğeri erkek iki kardeş, dağa kenger (sakız) toplamaya giderler. Aksama kadar dağ tepe dolaşır, topladıkları kengerleri çuvala doldururlar. Ancak, çuvalın delik olduğunu fark etmezler. Tam eve dönecekleri sırada, abla arkasına dönüp bir bakar ki, kardeşinin çuvalı bomboş! Kardeşini "Sakızları sen sakladın" diye suçlayan kız kardeş, kardeşine sopayla vurmaya başlar. Ancak bir de bakar ki kardeşinden ses çıkmaz. Zavallı çocuk yediği sopanın tesiri ile orada ölmüştür. Kardeşinin öldüğünü anlayan kız kardeş korku içerisinde ağlamaya baslar ve bir yandan da "Allah'ım kardeşimi ben öldürdüm. Beni de

²⁴ Nihat Çınar, 54 Yaşında, Okur-yazar, Emekli.

²⁵ Hacı Genç'in eşi Fatma Genç, 51 Yaşında, Okur-yazar değil, Ev hanımı.

ya taş ya da kuş et de kurtulayım" diye dua eder. Allah Teâla'da kızın duasını kabul eder, iki kardeşi de orada taşla çevirir.²⁶

3.7. Erbildi(Haseli) Köyü

a. Ziyaret Taşı

Erbildi (Haseli) Köyü'nün merkezinde "Haselili Hoca" olarak da bilinen merhum Ömer Altınışik'in evinin altında iki adet dut ağacı arasında "Ziyaret Taşı" adı verilen yassı, siyah bir taş bulunmaktadır. Özellikle Pazartesi ve Perşembe günleri çocuğu olmayan kadınlar buraya gelir ve bu taşın etrafında üç kez döner, kurban keser ve zekât verir, nafile namaz kılarlar. Ayrıca çocuk sahibi olduktan sonrada şükür mahiyetinde tekrar ziyarete gelinir ve bir kurban daha kesilir.²⁷ Halk arasında kutsal kabul edilen bu mekânların çevresinde bulunan ağaçların kesilmesi veya onlara zarar verilmesi günah ve yasak olarak kabul edilirken, bu yerde bulunan dut ağacının kesilmiş olduğu yaptığımız gözlemlerle tespit edilmiştir.

3.8. Beşoluk (Hamedî) Köyü

a. Ziyaret Ağacı

Bu köyde "Garipler Mezarlığı" adı verilen mevkide hali hazırda meftun bulunan ve mevcut taşlarından mezar olduğu anlaşılan, ancak kime ait olduğu bilinmeyen beş tane mezar bulunmaktadır. Buraya gelen insanlar mezarlıkta bulunan ve kutsiyet atfettikleri alıç ağacının dibinde evlerinden getirdikleri suyla oğmayan, gelişmeyen, çelimsiz olan çocuklarını yıkarlar ve bu suyun çocuklarına şifa olacağına inanırlar. Yine bu köyde "Narnat" adı verilen yere giderken yol üzerinde "yokuş mevkiinde" bir tepede bulunan bir ardıç ağacı bulunmaktadır. Çocuğu olmayanlar veya çocuğu olup da fazla yaşamayanlar bu ağacın etrafında döner ve böylece dileğinin gerçekleşeceğine inanırlar.²⁸ Bu ağaca zarar verilmez ve korunur. Anlatılana göre, Hamedî Köyü'nde ağacın bulunduğu arazinin sahibi olan Vehbi isimli şahıs bu ardıç ağacını kesmeye yeltenmiş ve baltasını her eline aldığında sancılanarak geri dönmüştür. Yine Serince (Şüşnaz) Köyü'nden Nevzat Sanaç'ın senelerce çocuk sahibi olamadığı ve bu ardıç ağacının etrafında birkaç tur döndükten kısa bir süre sonra çocuk sahibi olduğu söylenilir.²⁹

²⁶ Meftune Güler, (2000). *Harput Efsaneleri*, ELESKAV Yayınları, Elazığ, 2000, s. 142.

²⁷ Rabia Bayülgen, 63 Yaşında, Okur-yazar değil, Ev Hanımı

²⁸ Kudret Özdal, 51 Yaşında, Lise Mezunu, Beşoluk Köyü Muhtarı.

²⁹ Mustafa Özeren, 57 Yaşında, Okur-yazar, Çiftçi.

b. Acı Su

Beşoluk (Hamedî) Köyünde "Narnat Mevkii" adı verilen yerde dağdan gelen ve geçtiği yeri altın sarısı madeni bir renge dönüştüren acımsı bir tadı olan bir su bulunmaktadır. Böbrek taşlarını eritmek için kullanılan bu su, aynı zamanda halk arasında "Hoşirik" adı verilen bir cilt hastalığı (cilt yarası) için de kullanılır. Buraya gelen ziyaretçiler bu sudan içtikleri gibi yarayla kaplı bölgeyi de aynı suyla ve onun çamuruyla yıkarlar.³⁰ Halkın bu tür uygulamalarda bulunması kutsalın sirayet edici özelliğe sahip olduğu inancından kaynaklanmaktadır.

3.9. Beydalı (Zalını) Köyü

a. Sıtma Çeşmesi

Köyün merkezinde mevcut mimari bir özelliği olmayan "Sıtma Çeşmesi" adı verilen ve sıtma hastalığına iyi geldiğine inanılan bir çeşme bulunmaktadır. Bu sudan içilir ve bununla yıkanılır. Bu çeşmenin hemen arkasında bulunan ve eskiden hamam olarak kullanılan yerde de üç Cuma yıkanılır.³¹

b. Tavşan Tepe

Köyün doğusunda "Tavşan Tepe" adı verilen yere de çocuğu ileri yaşta olup da konuşamayanlar gider ve burada dileklerinin gerçekleşmesi için Allah'a yalvanırlar.³²

3.10. Alayaprak Köyü

a. Ziyaret Gölü (Tumbullunun Gölü)

Alayaprak'ta Çebiş (Keçi) Gölü mevkiinde "Ziyaret Gölü" veya "Tumbullunun Gölü" adı verilen önceleri bir mağara içinden gelmekteyken, günümüzde yükseltilip çeşme görünümünde olan ve dili çözülmeyen (konuşma yaşı geldiği halde konuşamayan) çocukların götürüldüğü bir çeşme bulunmaktadır. Ayrıca bu suyun her türlü hastalık için de şifalı olduğuna inanılır. Genellikle ziyaret gölü denmesine rağmen "Tumbuloğlu lakabıyla bilinen kişilerin bu mevkinin sahibi olmasından dolayı da "Tumbullunun Gölü" denir.

³⁰ Mustafa Özeren, 57 Yaşında, Okur-yazar, Çiftçi.

³¹ Hüseyin Yıldız, 32 Yaşında, Okur-yazar, İşsiz.

³² Mevlüt Yılmaz, 40 Yaşında, Okur-yazar, Beydalı Köyü Muhtarı.

Alayaprak'ta ikamet eden ve "Nasifoğulları" lakabı ile bilinen Paki Gökalp'den nakledildiğine göre, bu kişinin babaannesi Raife Hanım'ın 15 yaşında konuşamayan Kemal adında bir oğlu ve bir de başında "kist" veya "çiban" çıkmış 20 yaşında Fahriye adında bir kızı vardır. İkinin durumuna da Raife Nine üzülmemektedir. Raife Nine bir gece rüyasında sanki, cübbeli ve sakallı bir zat görür. Bunun üzerine Raife Nine kim olduğunu sorar o zat da iki kardeş olduklarını ve savaşta yaralandıklarını bu mevkide şehit olduklarını söyler. Kardeşinin de kendisinden 1 km mesafede "Ziyaretli Göl" veya "Karagöl" denilen yerde meftun bulunduğunu ifade eder. Niyetinin hasta olan kızını iyileştirmek olduğunu söyleyince Raife Nine "Mademki senin böyle bir selahiyyetin var o halde benim dünya ahiret muradımın olması için himmet buyur" deyince şehit olan o zat "senin muradın 15 yıldan beri konuşamayan oğlun Kemal'in konuşmasıdır, git onu bana getir" der. Ancak Raife Nine önce kızı Fahriye'yi götürür. Çünkü kızı Fahriye başındaki kist veya çibandan dolayı şiddetli ağrıları duymaktadır. Bunun üzerine o zat Fahriye'nin basındaki yarayı sığır. Raife Nine geri dönüp oğlu Kemal'in elinden tutup götürüleceği sırada büyük kızı Nazime tarafından uykudan uyandırılır. Kızına kızarak sitem eder, çünkü gördüğü rüyanın neticelenmesini ister. Rüyada gördüğü zat Tumbullunun gölünün bulunduğu yerdedir. Bunun üzerine aynı gün oğlu Kemal'in elinden tutar, su içirir, elini yüzünü yıkar, kendisi de iki rekât nafîle namazı kılar. Hak Teâla'ya niyazda bulunur ve evine geri döner. Eve döndüğünde 15 yaşındaki Kemal'in dili açılır ve konuşmaya başlar. Kızı Fahriye Hanım da bu rüyadan bir gece sonra, üç gün üst üste cerahatin boşalması neticesinde iyileşmiştir. Rüya sonrası Raife Nine çeşmenin temiz tutulmasını tenbih etmiştir.³³ Bu hadiseyi duyan komşu köylerden insanların aynı dertle muzdarip olan çocukları, ismi geçen çeşmeye getiririlmiş. Ancak günümüz itibariyle gelip-gitme işi oldukça azalmıştır. Bu suya yıkanmaya gelenler buraya para ve yumurta bırakırlarmış. Bu uygulamanın temelinde ileri de bahsedeceğimiz gibi Türk kültüründe bulunan "Saçı" uygulaması bulunmaktadır.

3.11. Kurtdere Köyü

a. Hoşirik Suyu

Kurtdere köyünün "Hıdolar (Hıdırlar)" mezrasında "Hoşirik Deresi" mevkiinde "Hoşirik Suyu" adı verilen ve dağdan gelen suyla da birleşen taşın altından gelen kaynak bir sudur. Halk arasında "Hoşirik" (Çoğunlukla

³³ Paki Gökalp (Nasifoğulları), 42 Yaşında, Üniversite Mezunu, Öğretmen.

çocuklarda görülen ve kaşınma sonucu cilt üzerinde meydana gelen yaradır) adı verilen bir cilt hastalığına iyi geldiğine inanılır. Bu suyla yıkanılır ve buranın çamuru hastalık olunan bölgeye sürülür.³⁴ Daha önceleri çevre illerden dahi ziyarete gelen olmakla beraber, günümüzde bu tür hastalıkların tedavisi mümkün olması dolayısıyla pek fazla rağbet edilmemektedir.

3.12. Aydınçık (Çakıl) Köyü

a. Öksüz Baba Tepesi

Pertek yolu üzerinde bulunan Aydınçık köyünün doğusunda, yoldan 200-250 m mesafede "Öksüz Baba Tepesi" adı verilen yüksek bir tepede bir dardağan ağacı ve bir de üzerinde ismi yazılı olmayan üstü betonla kaplı, sandık şeklinde bir mezar bulunmaktadır. Köylüler arasında "Zengin Mehmet" adıyla bilinen bu mezarın Öksüz Baba ile bir bağlantısı olmayıp son zamanlarda buraya defnedilmiştir. Rivayete göre; Öksüz Baba, kendi adı verilen bu tepede yaşamış ve bilinmeyen bir sebeple bu mevkide kaybolmuştur. Öksüz olması sebebiyle "Öksüz Baba" adı verilen bu kişi, halk arasında kendi halinde yaşayan, saf ve vehbi ilim sahibi olarak bilinir. Buraya insanlar bir yıl içinde sadece "Hıdırellez (Hızır-İlyas)" günlerinin Perşembeye gelen gününde gider, lokma tatlısı dağıtır, kurban keser ve dilekte bulunurlar. Yine bu tepede bulunan dardağan ağacına bez, çaput, yazma vs. bağlanması da bu ağaca kutsallık atfedildiğinin göstergesidir.³⁵

3.13. Salkaya (Hersenk) Köyü

a. Dilek Ağacı

Salkaya Köyü'nün doğu tarafında "Ziyaret Tepesi" adı verilen mevkide bir dardağan ağacı mevcuttur. Buraya insanlar Perşembeyi Cumaya bağlayan akşam vakti gelir mum yakar, ağacın dallarına bezler, çaput vs. bağlayarak dilekte bulunurlar.³⁶

b. Şifalı Su

Yine Salkaya köyünün batısında yolun alt tarafında yüksek bir tepede siyah bir kaya içerisinden akan, işitme engelli hastalara faydalı olduğuna inanılan ve "Şifa Suyu" adı verilen bir su bulunmaktadır. Daha önceleri bu

³⁴ Süleyman Bayar, 71 Yaşında, Okur-yazar değil, Çiftçi.

³⁵ Hıdır Gürcü, 53 Yaşında Okur-yazar, Aydınçık Köyü Muhtarı.

³⁶ Mehmet Yılmaz, 47 Yaşında, Okur-yazar, Salkaya Köyü Muhtarı.

sudan içilir ve bu suyla yıkanılmış. Ancak günümüzde bu yere pek fazla rağbet edilmemektedir.

3.14. Beydogmuş (Sekü) Köyü

a. Şifalı Su

Bu köyde "Şih Ali (Şeyh Ali)" diye bilinen mevkide mağaranın dibinden gelen ve her türlü hastalığın giderilmesi için şifa niyetiyle içilen bir su bulunmaktadır. Bu su içilir ve bununla yıkanılır.³⁷

3.15. Oymaağaç (Pekinik) Köyü

a. Sıtma Pınarı

Oymaağaç Köyü'nün Taşyapı mezrasında "Sıtma Pınarı" adı verilen bir kaynak su bulunmaktadır. Buraya sıtmalı olan hastalar getirilir. Bu sudan içirilir ve bu suyla yıkanılır.³⁸

b. Hırdan'ın Gölü

Oymaağaç Köyü'nde "Ölbe Bağlan" mevkiinde Hırdan'ın Gölü adı verilen yerde halk arasında burada şehit düştüğüne inanılan fakat ismi bilinmeyen bir mezar ve üzerine bez, yazma vs. bağlanan dilek ağacı konumunda olan bir ardıç ağacı bulunmaktadır. Buraya insanlar her türlü dilekleri için gider ve Yüce Mevla'ya yakarıta bulunurlar. Ancak günümüzde define arayanlar tarafından burası dağıtılmış olduğundan bu yere ziyaret amaçlı gidilmemektedir.³⁹

3.16. Çatal Harman (Hozik) Köyü

a. Dede Mezarı

Harput'un batısında; Harput'a 36 km mesafede bulunan Çatalharman (Hozik) köyünün "Kavaklık" mevkiinde "Oğmani Tepesi" adı verilen tepenin eteginde Prof. Dr. İzzeddin Doğan'ın dedesinin dedesi, Seyyid Hasan, dedesinin babası Hüseyin dede, dedesi Doğan dede ve kardeşi Hasan Hayri Doğan ve bu soydan gelenlere ait üstü betonla kaplı bir sandık şeklinde yedi adet mezar mevcuttur. Ayrıca mezarlığın alt tarafında suyunun şifalı olduğuna inanılan ve mimari bir özelliği olmayan bir çeşme bulunmaktadır. Bu sudan şifa niyetiyle kible cihetine dönülerek içilir. Burada meftun bulunan

³⁷ Mehmet Topçu, 44 Yaşında, Okur-yazar, Beydogmuş Köyü Muhtarı.

³⁸ Niyazi Mızrak, 50 Yaşında, İlkokul Mezunu, Oymaağaç Köyü Muhtarı.

³⁹ M. Sait Kaya, 49 Yaşında, İlkokul Mezunu, Emekli.

mezarlar Çatalharman'a bağlı "Şıhıs" mezarının su altında kalmasıyla birlikte buraya getirilmiştir. Çocuğu oğmayan, çelimsiz, hastalıklı olan kişiler buraya gelir, Oğmani Tepesi'ne çıkar ve dileklerinin gerçekleşmesi için kible cihetine yönelerek dua ederler. Özellikle Kurban Bayramı günlerinde olmak üzere diğer günlerde de buraya gelinir ve burada kurban kesilir. Geçmişten beri Halk arasında burası "Ocak" olarak bilinir.

b. Dilek Ağacı

Yine "Oğmani Tepesi" adı verilen yerde, buraya gelen insanların bez ve çaput bağladıkları ve kutsallık atfettikleri dilek ağacı mahiyetinde bulunan bir dardağan ağacı bulunmaktadır.

Sonuç

Harpur çevre köyleri örneğinde kutsalın tezahür şekli olarak ziyaret yerleri ve etrafında oluşan inanç ve uygulamaları konu edinen bu çalışmada, ziyaret olgusu kutsalın yaşanması ve tezahür şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda ziyaret yerlerini kutsalın mekân bazındaki tezahürü şeklinde ifade etmek mümkündür. Çalışma aynı zamanda ziyaret fenomeninin, kökleri geçmişe dayanan dini-sosyal bir olgu olduğunu ve "halk dindar"lığının önemli bir boyutunu oluşturduğunu göstermektedir. Yöre halkının ziyarete konu yerleri bazen feyz ve bereket kaynağı bazen de bir ümit kapısı olarak kabul ettiği ve ziyaret esnasında çok çeşitli bir dini pratiğe başvurduğu gözlenmiştir.

Kutsalın tezahür biçimlerinden biri olarak ortaya çıkan ziyaret fenomeni ve bunlarla ilgili inanç ve uygulamaların konu edinildiği bu çalışma, Harpur ve çevresinde ziyaret fenomeninin zengin bir tezahür çeşitliliğine sahip bulunduğunu ve dinin, bireyin toplumsal, psikolojik ve kültürel yaşantısıyla nasıl bütünleştiğini ortaya koymaktadır. Özelde Harpur genelinde Anadolu, geçmişten günümüze kadar farklı dini ve kültürel özellikler taşıyan birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması hasebiyle zengin bir inanç kültürüne sahiptir.

Ziyaret fenomeni insanların gündelik yaşamlarında karşılaştıkları ve çeşitlilik arzeden sorun ve sıkıntılarını gidermede ve toplumsal dayanışmayı sağlamada önemli bir fonksiyona sahiptir. Ziyaret yerleri etrafında oluşan inanç ve uygulamalar aynı zamanda ziyaret fenomeniyle ilgili geleneklerin sürdürülmesine yardım ederek bu kültürün gelecek nesillere aktarılmasında da görev almaktadır. Aynı zamanda çaresiz ve ruhi bunalımda olan çok kimse

için psikolojik tatmin merkezi olmaktadır. Bu yönüyle de ziyaret yerleri halk hekimliğinin vazgeçilmez unsurlarından birini oluşturmaktadır.

Ziyaret esnasında belli başlı ritüeller uygulanırken aynı zamanda amaçlanan şeylere ulaşmak için bir takım kuralların da ihdas edildiği görülmektedir. Uygulamalar arasında rastlanılan kabrin veya taşın etrafının tavaf edilmesi gibi dini karakter taşıyan bazı uygulamaların buraya aktarılması yaşanan din – kültür etkileşimini gözler önüne sermektedir.

Araştırma alanımız olan Harput ve çevresinde türbe, mezar gibi ziyaret yerlerinin yanı sıra ziyarete konu olan taş, ağaç ve su kaynakları etrafında oluşan inanç ve uygulamalar Türk kültürünün adeta Harput ve çevresinin her yerine işlediğinin açık bir göstergesidir. Nitekim araştırma sahamız içerisinde bulunan bir kısım mezarlar üzerine buğday, iplik vb. şeyler bırakılması yine Alayaprak'ta ki ziyaret gölüne yumurta bırakılması ve ziyaret yerlerinde bulunan ağaçlar üzerine çaputlar bağlanması Türk kültüründeki saçı uygulamasıyla paralellik arz etmektedir. Yine Türk kültüründe, dağ, tepe gibi yüksek yerlerin gökte bulunduğu inanılan Tanrı tasavvurunun da etkisiyle kutsal kabul edilmesiyle buralarda Tanrı'ya kurban kesilmesi Türk milletinin devamlılığıyla geçmişten günümüze kadar gelmiş bir inanç ve uygulamadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, milli kültürümüzün birer parçası olan ziyaret inanç ve uygulamaları değişik din ve kültürlerin de etkisiyle zaman içerisinde yapı ve fonksiyon değişikliğine uğrayarak varlığını devam ettire gelmiştir.

Kaynakça

1. Kaynak Eserler

- Eliade, Mircea, *Kutsal ve Dindışı*, çev. M. Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara, 1991.
- Güler, Meftune, *Harput Efsaneleri*, ELESKAV Yayınları, Elazığ, 2000.
- Günay, Ünver, Harun Güngör, Şaban Kuzgun vd., *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Ankara, 1996.
- Güngör, Harun. "Türkler'de Kutsal Mekan Anlayışı (Kayseri Örneği)", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 1990, Sayı: 43, ss. 40.
- Kandemir, M. Yaşar, "Ziyaret", *İslam Ansiklopedisi*, c. XIII, MEB Yayınları, İstanbul, 1986, ss. 620-622.

- Keskin, Y. Mustafa, "Gelenek ve Modernlik İlişkisi Bağlamında Türkiye'de Ziyaret Olgusuna Bir Bakış (Keçeci Baba Örneği)", *Dini Araştırmalar*, Ocak-Nisan, 2004, c. VI, Sayı:18, 90-91.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakibnameler*, Türk Tarih Kurum Basımevi, Ankara, 1997.
- Tanyu, Hikmet, *Türklerde Taşlarla İlgili İnançlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1987.
- Taştan, Vahap, Ünver Günay, Harun Güngör, Hüseyfe Sayım, *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilim Araştırması –Kayseri Örneği-*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2001.
- Türk Dil Kurumu, "Kutsal, Kutsallık", *Türkçe Sözlük*, Ankara, 1988, c.II, ss. 939.

2. Kaynak Kişiler

- Fethiye Kahraman, 52 Yaşında, Okur-yazar değil, Türbedar.
- Fethiye Yalçındağ, 78 Yaşında, Okur-yazar değil, Ev Hanımı.
- Hacı Genç'in eşi Fatma Genç, 51 yaşında, Okur-yazar değil, Ev hanımı.
- Hıdır Gürcü, 53 Yaşında Okur-yazar, Aydıncık Köyü Muhtarı.
- Hüseyin Yıldız, 32 Yaşında, Okur-yazar, İşsiz.
- Kudret Özdal, 51 Yaşında, Lise Mezunu, Beşoluk Köyü Muhtarı.
- M. Sait Kaya, 49 Yaşında, ilkokul Mezunu, Emekli.
- Mehmet Topçu, 44 Yaşında, Okur-yazar, Beydoğmuş Köyü Muhtarı.
- Mehmet Yılmaz, 47 yaşında, Okur-yazar, Salkaya Köyü Muhtarı.
- Mevlüt Yılmaz, 40 Yaşında, Okur-yazar, Beydalı Köyü Muhtarı.
- Mustafa Özeren, 57 Yaşında, Okur-yazar, Çiftçi
- Nihat Çınar, 54 Yaşında, Okur-yazar, Emekli.
- Niyazi Mızrak, 50 Yaşında, İlkokul Mezunu, Oymaağaç Köyü Muhtarı.
- Nuran Yıldırım, 57 Yaşında, Okur-yazar değil, Ev hanımı.
- Paki Gökalp (Nasıfogullarından), 42 Yaşında, Üniversite Mezunu, Öğretmen.
- Rabia Bayülgen, 63 Yaşında, Okur-yazar değil, Ev Hanımı
- Salih Sanaç, 84 Yaşında, Okur-yazar, Emekli.
- Süleyman Bayar, 71 Yaşında, Okur-yazar değil, Çiftçi.
- Süleyman Dikmen, 48 Yaşında, Okur-yazar, Çiftçi.
- Süleyman Tunç, 63 Yaşında, Okur-yazar değil, çiftçi.
- Yümrü Polat, 51 Yaşında, Üniversite Mezunu, Öğretmen-Avukat.
- Zekiye Küçük, 33 Yaşında, Okur-yazar, Ev hanımı.